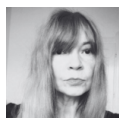

BENEFICIUL RATAT ȘI COMISIONUL DATORAT DE CĂTRE DEBITORUL CONSUMATOR CREDITORULUI BANCAR PENTRU RAMBURSAREA ANTICIPATĂ A CAPITALULUI ÎMPRUMUTAT, DUPĂ DECIZIA CJUE ÎN CAUZA VR BANK RAVENSBURG-WEINGARTEN

Conf. univ. dr. Juanita GOICOVICI

Abstract

The article approaches the problematics of allocating a compensation for the early repayment by the consumer of the borrowed sum, in the perimeter of the B2C credit contracts, as emphasized in the CJEU's decision in the VR Bank Ravensburg-Weingarten case, C-536/22. The study argues that the interest charged covers for the creditor the missed benefits, and the additional fee for early repayment is not legally justified. The professional creditor's right to a compensation penalising the debtor's choice of early repayment of the credit instalments lacks legal basis. If the contrary thesis were to be accepted, the debtor would be penalised for having voluntarily performed the main obligation to pay the credit instalments, as a conceptual and practical approach which cannot be legally justified. The permissive interpretative version would hold inadequate accents, since it encourages the importing of classical civil law legal mechanisms which would be inappropriate or inadequate to B2C relations, compromising the very relevance of the actions against unfair terms related to B2C clauses stipulating that the professional creditors would be entitled to compensation for early repayment.

Keywords: loss of profit, missed benefits, consumer, early repayment, right to compensation, credit contract.

1. Preliminarii

Problematica compensării, pentru creditorul profesionist, a beneficiului ratat ca urmare a sistării curgerii dobânzilor pentru sumele din capitalul rambursat anticipat primește accente bulversante, prin prisma efectului descurajant pe care aplicarea clauzei de compensare l-ar avea asupra intenției debitorului consumator de a se debarasa cu o vigență accelerată de obligația rambursării sumelor împrumutate. La „nadir”, întunecând orizonturile exercitării dreptului de rambursare anticipată recunoscut creditorului consumator, intervin interogații precum:

compensarea creditorului bancar pentru beneficiul ratat (al dobânzii neîncasate ca urmare a „comprimării” intervalului de timp pentru care se acordă împrumutul, ca urmare a intervenirii rambursării anticipate) nu s-ar analiza în penalizarea debitorului (inadmisibilă, juridic¹) pentru executarea voluntară a principalei sale obligații generate în contractul de împrumut, obligația de rambursare a capitalului împrumutat? „Sanționarea” sau penalizarea efortului consumatorului debitor de a restitui anticipat sumele împrumutate ar putea fi motivată *in extremis* pe considerente de echitate economică, însă cât de reale sunt premisele unei imposibilități de revalorificare/fructificare imediată, de către creditorul profesionist (care nu acordă împrumuturi ocazionale, ca elemente episodice, ci al cărui obiect principal de activitate este reprezentat de prestarea serviciilor financiare de creditare), a sumelor rambursate anticipat? „Importul” și „aclimatizarea” unei soluții tipice din sfera raporturilor civile clasice de creditare², cum este cea a compensării elementelor din categoria *lucrum cessans* printr-o compensație alocată creditorului care ratează posibilitatea perceperii dobânzii (fructelor civile) care ar fi fost generate de capitalul împrumutat dacă intervalul stipulat inițial pentru efectele contractului s-ar fi menținut și ar menține relevanța în perimetrul serviciilor bancare de

¹ Potrivit dispozițiilor art. 40 alin. (3) din O.U.G. nr. 52/2016, modificată cel mai recent prin O.U.G. nr. 15/2024 privind administratorii de credite și cumpărătorii de credite, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative privind contractele de credit pentru consumatori, „Consumatorul are dreptul, în orice moment, să își îndeplinească integral sau parțial obligațiile care îi revin în temeiul unui contract de credit înainte de încetarea acestuia. În acest caz, consumatorul are dreptul la o reducere a costului total al creditului, această reducere constând în dobânda și costurile aferente sumei rambursate anticipat pentru perioada dintre data rambursării anticipate și data prevăzută pentru încetarea contractului de credit”.

Dreptul consumatorului de a rambursa anticipat nu poate fi condiționat de plata unei anumite sume minime sau de un anumit număr de rate, aspect precizat textual în art. 41 alin. (1) din O.U.G. nr. 52/2016. Generarea unui drept de opțiune al consumatorului între două variante alternative de derulare a raporturilor contractuale posterior rambursării (totale sau parțiale) anticipate este menționată în cuprinsul art. 41 alin. (2) din actul normativ: „(2) În cazul rambursării anticipate parțiale, consumatorul are dreptul să aleagă între:

- a) menținerea valorii ratei lunare și diminuarea perioadei de creditare inițiale;
- b) diminuarea valorii ratei lunare și menținerea perioadei de creditare inițiale;
- c) diminuarea valorii ratei lunare și diminuarea perioadei de creditare inițiale.

(2[^]1) Creditorul oferă, în scris, consumatorului, la cererea acestuia, o simulare pentru fiecare dintre cele 3 opțiuni prevăzute la alin. (2). Creditorul are obligația de a informa consumatorul cu privire la acest drept. O copie a simulării furnizate va fi păstrată de creditor, iar altă copie va fi înmănată consumatorului.

(3) Creditorul nu are dreptul să aplice penalizări, să perceapă compensație sau orice alte costuri de la consumator în cazul rambursării anticipate”.

² Juanita Goicovici, „Aprecieria caracterului abuziv al clauzelor contractuale în cazuistica recentă a CJUE și impactul acesteia asupra jurisprudenței naționale: schimbări palpabile sau implicare secvențială?”, *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Seria Științe Juridice*, Tomul LXVI/II, 2020, pp. 47-63.

creditare B2C, în pofida premiselor radical diferite (prin prisma inegalității posturii contractuale)?

Cauza *VR Bank Ravensburg-Weingarten*³ a provocat reflexia practicienilor pe o suită de paliere, în ansamblul lor subordonate problemei de a stabili existența și întinderea dreptului creditorului bancar la compensație pentru beneficiul ratat (fructele civile neîncasate sub forma dobânzilor aplicate capitalului împrumutat) ca urmare a rambursării anticipate (totale sau parțiale) a sumelor împrumutate de către debitorul consumator.

Argumentele înaintate în prezentul comentariu sunt direcționate către aserțiunea potrivit căreia dobânda (fixă/variabilă) percepută acoperă pentru creditor *lucrum cessans*, astfel încât comisionul suplimentar de rambursare eşalonată nu se mai justifică juridic, nefiind permis creditorului profesionist să încerce a acroșa o obligație de plată a unei sume cu titlu de comision pentru executarea de către debitor a obligației principale de plată (a ratelor de credit); dacă s-ar admite soluția contrară, debitorul ar avea de executat o obligație de plată (a unui comision) pentru că și-a executat obligația principală de plată (a ratelor de credit), aspect care juridic nu poate fi justificat, întrucât ar însemna ca debitorul să fie „penalizat” pentru că și-a executat la termen obligația principală de plată a ratelor (în caz contrar, la momentul la care și-ar executa obligația de rambursare la scadență, conform contractului, debitorul ar urma să plătească, cu titlu de comision, o sumă suplimentară pentru a-i fi acceptată ca valabilă executarea obligației principale, ceea ce legiuitorul european, respectiv cel național au conchis că nu se poate motiva prin logica juridică aplicabilă prestării serviciilor de finanțare B2C).

³ CJUE, camera a 5-a, hotărârea din 14 martie 2024, în cauza C-536/22, ECLI:EU:C:2024:234, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=283830&pageIndex=0&doclang=ro&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1427172>. În cauza *VR Bank Ravensburg-Weingarten*, consumatorii aflați în postura de reclamanți în litigiul privitor la prezența unor clauze abuzive contractaseră, în 11 ian. 2019, un credit pentru investiții imobiliare, în valoare de 236 000 de euro în vederea achiziționării unui apartament, cu dobândă fixă, contract de adeziune în care profesionistul creditor introdusese dispoziții (nesupuse negocierii) referitoare la rambursarea anticipată a împrumutului și la compensația datorată creditorului pentru rambursarea anticipată. Clauza referitoare la compensația pentru rambursare anticipată prevedea că, pentru a calcula prejudiciul financiar suferit de creditor ca urmare a rambursării anticipate, beneficiul nerealizat al creditorului va fi calculat prin raportare la elementul randamentului fictiv pe care s-ar putea aștepta să îl obțină creditorul dacă ar reinvesti fondurile eliberate prin rambursarea anticipată în obligațiuni ipotecare cu scadență identică cu cea a împrumutului. În cauza comentată, a intervenit transferul dreptului de proprietate asupra imobilului în temeiul unui contract de vânzare-cumpărare, debitorii consumatori restituind anticipat integral creditul din suma încasată cu titlu de preț, iar suplimentar au achitat o compensație de rambursare anticipată în valoare de aproximativ 28.000 euro, în temeiul clauzei contractuale atacate ulterior de aceștia sub suspiciunea că ar prezenta caracter abuziv.

2. Direcții argumentative orientate către invalidarea dreptului creditorului bancar la compensarea dobânzii neîncasate ca efect al rambursării anticipate

Tezele argumentative pe care se sprijină soluția invalidării dreptului creditorului la compensație pentru rambursare anticipată sunt în număr de patru:

(i) un argument de echitate și de disciplină contractuală, centrat pe aserțiunea conform căreia riscul menținerii într-o stare de „nefructificare” a sumelor încasate anticipat, deși prezent în cazul particularilor ori al subiectelor de drept civil care acordă împrumuturi ocazionale, nu se regăsește în situația creditorului bancar, printre obiectele principale de activitate ale căruia se numără inclusiv plasarea capitalului prin credite contractate cu caracter oneros;

(ii) un argument de oportunitate și de tehnică juridică, focalizat pe ideea inadvertenței și inadecvării recurgerii la normele dreptului comun (civil/comercial) pentru rezolvarea problemei retribuirii elementului *lucrum cessans* pentru creditorul bancar în raporturile B2C în eventualitatea rambursării anticipate, raporturi caracterizate printr-o inegalitate⁴ ostensibilă între părțile contractuale;

(iii) argumentul literal, în dreptul român al consumului, al prohibiției aplicabile clauzelor care prevăd încasarea unei compensații pentru rambursare anticipată în materia creditelor cu destinație de investiție imobiliară (art. 40 alin. (3) din O.U.G. nr. 52/2016, modificată), coroborat cu argumentul efectului punitiv și descurajant pentru debitorul care alge să își achite anticipat obligațiile de plată;

(iv) argumentul extras din riscul privării de utilitate a prevederilor legale din dreptul unional/național al consumului privitoare la plafonarea (cu titlu de comision/cost al serviciilor ancilare accesate de consumator la momentul rambursării anticipate) comisionului de rambursare anticipată la nivelul maxim de 0,5% x suma rambursată anticipat, pentru creditele contractate pentru o durată inferioară termenului de 12 luni și de maxim de 1% x suma rambursată anticipat, pentru creditele contractate pentru o durată superioară termenului de 12 luni; deși textul art. 67 din O.U.G. nr. 50/2010, cu modificările ulterioare, nu se referă la compensarea pentru creditor a elementelor din categoria *lucrum cessans* ori a beneficiului nerealizat, ci la comisionul perceput pentru reajustarea/reemiterea graficului de rambursare ori, în cazul rambursării integrale, eliberarea documentației care atestă încetarea/stingerea raporturilor contractuale, se poate aprecia că respectivul plafon legal ar deveni iluzoriu, creditorul bancar putând transfera povara financiară aplicată debitorului consumator dinspre situația în care ar încasa comisionul de rambursare anticipată (plafonat prin legislația specială) către situația în care ar masca aceste intenții de eludare a textelor legale sub forma clauzei de compensare pentru rambursare anticipată (dacă s-ar admite că, în cazul ultimei

⁴ Maddalena Ginestri, „Equality or Superiority of the Weak Party? Consumer Protection and the Issues at Stake”, *European Review of Contract Law*, vol. 19, nr. 4, 2023, pp. 375-393, <https://doi.org/10.1515/ercl-2023-2022>.

specii de clauze, nu ar interveni un plafon legal ori o cauză de nulitate/ineficacitate).

Apreciem că argumentele care ar putea fi înaintate în perimetrul contractului civil de împrumut de consumație, în ipotezele care presupun rambursarea anticipată, integrală sau parțială a capitalului împrumutat, pentru a valida pretențiile creditorului la compensarea beneficiului nerealizat ca urmare a sistării curgerii dobânzii asupra sumelor recuperate nu se pot regăsi în materia împrumuturilor bancare B2C. Pentru creditorul bancar, nu doar că este inexistent riscul nefructificării rapide a capitalului împrumutat prin recontractarea (în calitate de creditor) a unor împrumuturi pe piața de creditare B2C sau pe piața interbancară, dar, în practică, această operațiune necesită câteva secunde, minute ori cel mult (rarisim) zile, pentru relocarea sumelor recuperate prin rambursarea de către debitorii consumatori, acordându-le altor potențiali debitori, percepând dobândă (fructele civile generate de capitalul împrumutat) ori investindu-le în obligațiuni și alte titluri de valoare; astfel, argumentul ratării beneficiului încasării dobânzii pentru sumele rambursate anticipat nu doar că este illogic și lipsit de relevanță în raporturile de credit B2C, dar frizează absența oricărei temperanțe.

Dacă, pentru creditorul clasic, ca subiect de drept civil (persoană fizică ce acordă ocazional împrumuturi de tip *mutuum* în valorificarea sumelor de bani economisite ori o persoană juridică având un obiect de activitate altul decât cel al serviciilor de finanțare și care, ocazional, recurge la variante de creditare B2B în postura de creditor), ratarea beneficiului dobânzii (perceperii fructelor civile) pentru intervalul „abreviat” prin rambursarea anticipată ar putea ridica problema pertinentei alocării unor sume compensatorii (îndeosebi dacă există suportul oferit de inserarea unei clauze exprese de compensare, negociată cu debitorul, iar nu o clauză de adeziune), pentru considerentul că îi va fi dificilă relocarea rapidă ori cu o anumită fluiditate a sumelor către o altă destinație la fel de profitabilă (iar menținerea sumelor în patrimoniul său ca „inactive” ar implica riscul deprecierei valorice), pentru creditorul bancar în raporturile de creditare B2C, argumente de ordinul celor enunțate în raporturile B2B ori C2C nu se înconjoară de aceeași credibilitate, devenind mai degrabă ilogice sau transformându-se în sofisme inacceptabile. Pentru creditorul bancar, nu doar că nu se materializează în practică riscul deprecierei sumelor „inactive” (nefructificate) recuperate ca urmare a rambursării anticipate a împrumuturilor B2C, dar însăși fructificarea aceluiași sume face parte din categoriile de activități curente, care cel mai adesea necesită microni de secunde pentru „reactivarea” pe alte premise contractuale a capacității bunului frugifer (capitalul împrumutat) de a genera profit pentru creditorul bancar.

Pe palierul secund al argumentației (cu o importanță egală, însă, cu a primului set de argumente) se situează, după cum am antamat în paragrafele anterioare, inadecvarea recurgerii la normele dreptului comun (civil/comercial) pentru rezolvarea problemei retribuirii elementului *lucrum cessans* pentru creditorul bancar în

raporturile B2C în baza unor clauze potențial abuzive (convenite în absența negocierii, în formularea imprimată de *proferens*) care ar consacra dreptul creditorului profesionist la compensație pentru rambursare anticipată. Ilustrativ este exemplul cauzei *VR Bank Ravensburg-Weingarten*, în care clauza litigioasă (al cărei caracter abuziv era invocat de către consumator) prevedea dreptul profesionistului de a încasa o compensație într-un quantum deloc neglijabil, de 28.000 euro pentru rambursarea integrală anticipată a unui credit imobiliar de 236.000 euro. Cuantumul compensației menționate în contractul de credit litigios era descurajant în mod ostensibil pentru debitorul consumator, în contextul în care legislația unională este orientată către diminuarea riscului de supraîndatorare a particularilor prin contractarea serviciilor financiare de creditare și către încurajarea debarasării cât mai rapide, printr-o executare voluntară, de obligațiile de plată asumate de consumatori în contractele de credit.

Terțiară în suita argumentelor contrare acordării unei compensații creditorului bancar în ipotezele rambursării anticipate a capitalului împrumutat, este aserțiunea potrivit căreia există legislații naționale, într-unele din statele membre, fiind și cazul dreptului român al consumului, care prevăd interzicerea perceperii unei compensații pentru rambursare anticipată; astfel, încasarea unei compensații pentru rambursare anticipată în materia creditelor cu destinație de investiție imobiliară este prohibită *de plano* conform prevederilor art. 40 alin. (3) din O.U.G. nr. 52/2016, modificată, fără a se mai intra în dezbaterile asupra fondului clauzei ori asupra caracterului formal-netransparent (pentru a evalua caracterul său abuziv). Plasarea, în materia creditelor imobiliare B2C, a clauzelor care prevăd o compensație pentru rambursare anticipată pe „lista neagră” a clauzelor abuzive este salutară, pentru că extirpă posibilitatea generării unor soluții de practică neunitară în aplicarea legislației specifice dreptului consumului; de altfel, în aplicarea art. 77 din Codul consumului, clauzele obscure sau susceptibile de multiple accepțiuni se interpretează invariabil în favoarea consumatorului. Cu toate acestea, ar putea persista „riscul importării” unor argumente dinspre dreptul civil comun, în perimetrul căruia compensarea beneficiului nerealizat ca urmare a rambursării anticipate este permisă, însă apreciem că, în virtutea principiului *specialia generalibus derogant*, preeminența normelor consumeriste prohibitive ar elimina dilemele referitoare la posibilitatea instanțelor de a valida dreptul creditorului profesionist la o astfel de compensație, cel puțin pe teritoriul creditării imobiliare, problematica enunțată urmând să subziste doar pentru celelalte specii de creditare B2C.

În fine, merită a fi subliniat faptul că, simetric, dacă s-ar admite că, pentru creditorul bancar și, în general, pentru creditorul profesionist, ar putea fi concepută survenirea unei pierderi patrimoniale (din categoria beneficiului ratat) ca urmare a recuperării anticipate a unor secvențe ori a totalității capitalului împrumutat unui debitor consumator, rămâne cel puțin la fel de pertinentă observația că și pentru

debitorul consumator care recurge la gestul rambursării anticipate, poate fi concepută survenirea aceluiași tip de „beneficiu ratat”, dat fiind faptul că sumele destinate rambursării anticipate a creditorului ar fi putut fi direcționate către destinații mai profitabile, mai avantajoase (psihologic ori economic) ori mai fructuoase (investiții participative, investiții în bunuri a căror valoare se consolidează etc.). Alegând să aloce respectivele sume în direcția onorării anticipate a obligației de restituire a capitalului împrumutat, debitorul consumator renunță, la rândul său, la versiuni distincte de fructificare a sumelor în cauză.

La polul opus, în sprijinul recunoașterii dreptului creditorului profesionist la compensarea elementului *lucrum cessans* în ipoteza rambursării anticipate pot fi invocate două argumente: un argument de text din legislația unională și unul desprins din versiunea interpretativă permisivă, care încurajează „importul” unor mecanisme aparținând raporturilor de drept civil clasic pentru a fi transpuse în perimetrul raporturilor contractuale consumeriste. Textele Directivei (UE) 2023/2225 din 18 octombrie 2023 privind contractele de credit de consum și de abrogare a Directivei 2008/48/CE⁵ sunt permissive aplicării unei compensații de rambursare anticipată, însă permit legiuitorilor din statele membre să limiteze, în perimetrul creditelor de consum, posibilitatea compensării creditorului la situațiile în care suma rambursată într-o perioadă de 12 luni ar depăși un anumit prag minim, care condiționează reținerea compensației, această compensație nefiind aplicabilă sumelor mici sau situate sub pragul valoric minimal care ar urma să fie stabilit prin legislația națională (prag situat sub cuantumul de 10.000 EUR). În considerentul (70) al Directivei 2023/2225⁶, netranspusă în dreptul român la momentul redactării prezentului comentariu, se precizează că poate fi practică de către creditorul profesionist o compensație de rambursare anticipată în materia creditelor pentru consum, însă nu pentru a acoperi orice tip de *lucrum cessans*, ci numai „pentru costurile legate direct de rambursarea anticipată”, expresie care glisează către zona comisionului de rambursare anticipată (perceput pentru serviciile ancilare implicate în reajustarea raporturilor contractuale ca urmare a rambursării anticipate).

Totodată, în considerentul (70) al Directivei 2023/2225 sunt enunțate principiile aplicabile stabilirii compensației datorate creditorului: (i) principiul transparenței și caracterul inteligibil al clauzelor care prevăd modalitatea de calcul a compensației; (ii) metoda de calcul selectată să nu prezinte un grad excesiv de complexitate, ci să fie facil de aplicat; (iii) să fie facilitat controlul ori supravegherea mecanismelor de stabilire a compensației (control realizat de către autoritățile competente). Relevant este, de asemenea, considerentul (71) al Directivei 2023/2225, care consacră permisiunea acordată legiuitorului din statele membre de a adopta norme speciale pentru a prevedea că această compensație pentru rambursare

⁵ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202302225.

⁶ Esther Arroyo Amayuelas, „A Third Directive on Consumer Credit”, *European Review of Contract Law*, vol. 20, nr. 1, 2024, pp. 1-24, <https://doi.org/10.1515/ercl-2024-2001>.

anticipată, astfel cum am menționat în paragrafele precedente, va fi „solicitată de creditor numai cu condiția ca suma rambursată într-o perioadă de 12 luni să depășească un anumit prag definit de statele membre. La stabilirea pragului, care nu ar trebui să depășească cuantumul de 10.000 EUR, statele membre ar trebui să ia în considerare valoarea medie a creditelor de consum de pe piața lor internă”⁷.

De asemenea, intervin exigențe ale respectării obligației pre-contractuale de informare, conform prevederilor art. 10 alin. (5) lit. (j) din Directiva 2023/2225, pentru informarea consumatorului în etapa precontractuală asupra eventualei percepții a unei compensații de rambursare anticipată, specificându-se și modalitatea selectată pentru calculul acesteia, respectiv exigențe ale formalismului informativ aplicabil mențiunilor a căror includere expresă în cuprinsul contractului de credit este obligatorie, conform art. 21 alin. (2) lit. (s) din Directiva menționată.

În materia creditelor pentru investiții imobiliare B2C, considerentul (66) al Directivei 2014/17/UE „privind contractele de credit oferite consumatorilor pentru bunuri imobile rezidențiale” specifică în manieră evazivă, aproape ambiguă, posibilitatea percepției de către creditor a unei compensații pentru rambursare anticipată⁸, cu condiția ca valoarea acesteia să nu depășească nivelul pierderii economice suferite de creditor ca urmare a rambursării anticipate; expresia inserată în considerentul actului normativ unional pare să trimită, în cea mai fericită versiune interpretativă, la acoperirea elementului „*damnum emergens*” (pierdere economică efectiv suferită de creditor ori prejudiciul economic direct atașat rambursării anticipate), ceea ce ar restrânge considerabil domeniul substanțial de aplicare a acestui mecanism compensatoriu la cazurile în care, rarissim, rambursarea anticipată (care, în fond, are natura unei executări voluntare a unei obligații de plată) ar intra în coliziune cu interesele economice ale creditorului, generând un prejudiciu autonom, altul decât pierderea dobânzii pentru perioada de timp „abreviată” ca urmare a rambursării anticipate (neîncasarea dobânzii nereprezentând *per se* un prejudiciu autonom, în accepțiunea de consecință patrimonială negativă a neexecutării unei obligații generale ori contractuale, ci reprezentând un element din categoria *lucrum cessans*, a beneficiului nerealizat).

⁷ Totodată, conform precizărilor din considerentul (93) al Directivei 2023/2225, acest tip de abordare ar urma să fie supus în viitor unei evaluări întreprinse de Comisia Europeană „pentru a analiza pragul superior de 100.000 EUR prevăzut în aceasta și procente utilizate pentru calcularea compensației de plată în caz de rambursare anticipată, precum și o evaluare pentru a stabili dacă domeniul de aplicare al prezentei directive rămâne adecvat în ceea ce privește contractele de credit care sunt garantate cu bunuri imobile nerezidențiale”.

⁸ Considerentul (66) al Directivei 2014/17/UE specifică: „În condițiile stabilite de statele membre se poate prevedea, de asemenea, că creditorul ar trebui să aibă dreptul la o compensație echitabilă și justificată obiectiv pentru costurile potențiale legate de rambursarea anticipată a creditului. În cazurile în care statele membre prevăd că creditorul are dreptul la compensație, aceasta ar trebui să fie o compensație echitabilă și justificată obiectiv pentru eventualele costuri legate în mod direct de rambursarea anticipată a creditului în conformitate cu normele naționale în materie de compensare. Compensația nu ar trebui să depășească pierderea economică suferită de creditor”.

Relevanță prezintă, însă, textul art. 25 alin. (3) din Directiva 2014/17/UE, care, în perimetrul creditelor imobiliare, alocă legiuitorului național prerogativa stabilirii unui drept la compensație al creditorului pentru rambursările anticipate, dar pe care o poate plafona, acordarea acestei compensații fiind condiționată de existența unui element justificator pertinent (așadar, fără a putea generaliza aplicarea unei compensații în toate cazurile de rambursare anticipată, ci mai degrabă este vizată o aplicare *cum grano salis*): „Statele membre pot prevedea că creditorul are dreptul, atunci când este justificat, la o compensație echitabilă și obiectivă pentru eventualele costuri legate direct de rambursarea anticipată a creditului, dar nu impun o penalizare pentru consumator. În această privință, compensația nu depășește pierderea financiară suportată de creditor. În aceste condiții, statele membre pot prevedea că compensația nu poate depăși un anumit nivel sau poate fi permisă numai pentru o anumită perioadă”. Sintagma întrebuintată în textul actului normativ unional reia ideea corelării nivelului compensației cu cel al „costurilor legate direct de rambursarea anticipată a creditului”.

Suplimentar conexiunii directe instalate între compensația alocată creditorului și costurile rambursării anticipate (un indiciu, în opinia noastră, că, în realitate, textul art. 25 alin. (3) al Directivei 2014/17 trimite, în realitate, la un comision, iar nu la o compensație, și anume la prețul serviciilor ancilare legate de reajustarea raporturilor contractuale ca urmare a rambursării anticipate), este necesar ca sumele percepute suplimentar de către creditor cu titlu de compensație (în realitate, în accepțiunea pe care considerăm că am putea-o imprima textului normativ unional, comisionului de rambursare anticipată) să nu se transforme într-un instrument contractual punitiv, de penalizare (interzisă, juridic) a debitorului pentru inițiativa executării voluntare (anticipate) a obligațiilor sale contractuale⁹.

Reperetele astfel fixate sunt „dinamitate” însă de prevederile secțiunii nr. 9 din „Partea B a FEIS (Fișa Europeană de Informații Standardizate, remisă consumatorului la momentul formării contractului) care specifică: „În secțiunea cu privire la costurile de lichidare, creditorul atrage atenția consumatorului asupra eventualelor costuri de lichidare sau a altor costuri plătibile în cazul rambursării anticipate pentru a compensa creditorul și, în funcție de posibilitate, precizează cuantumul acestora. În cazul în care cuantumul compensației depinde de mai mulți factori, de exemplu de suma rambursată sau de rata dobânzii care prevalează la momentul rambursării anticipate, creditorul indică modul în care va fi calculată compensația

⁹ Clauzele privitoare la comisionul pentru serviciile ancilare conexe rambursării anticipate (a) trebuie diferențiate nu numai de clauzele privitoare la compensația datorată creditorului pentru beneficiul nerealizat, (b) a căror validitate este contestată, ci și în raport cu clauzele penale sau de penalizare a întârzierilor în executarea obligației de plată, (c) gestionate conform prevederilor art. 28 alin. (2) din Directiva 2014/17/UE, conform cărora: „(2) Statele membre pot impune ca, în cazurile în care se permite creditorului să stabilească și să impună costuri asupra consumatorului în temeiul nerespectării obligației de plată, costurile respective să nu depășească cuantumul necesar pentru a compensa creditorul pentru costurile suportate în urma nerambursării”.

și indică suma maximă la care s-ar putea ridica costul sau, în cazul în care acest lucru nu este posibil, un exemplu edificator pentru a-i ilustra consumatorului nivelul compensației în funcție de diverse scenarii posibile”. Din sintagmele la care recurge legiuitorul european („cuantumul compensației depinde de mai mulți factori, de exemplu de suma rambursată sau de rata dobânzii care prevalează la momentul rambursării anticipate”) ar putea rezulta că dreptul creditorului profesionist la compensație subîntinde zona acoperirii beneficiului nerealizat ca urmare a încetării percepției dobânzii aferente intervalului temporal eliminat prin rambursarea anticipată, ceea ce ne întoarce către dezbaterea pertinentei (sub aspect substanțial, al fondului) percepției compensației de rambursare anticipată, cât timp, ratând dobânda care ar fi fost încasată pentru capitalul rambursat anticipat, creditorul profesionist va putea încasa dobânzi în viitoarele raporturi contractuale generate ca urmare a refructificării sumelor recuperate prin rambursare anticipată. Totodată, pare imposibil, nu doar dificil de dovedit, în fața instanțelor naționale, faptul că sumele recuperate prin rambursare anticipată nu sunt cele valorificate de creditorul profesionist în alte raporturi de creditare, ci au rămas „inactive” (nefructificate) un anumit interval de timp pe durata căruia Nealimentarea patrimoniului său cu valoarea dobânzii (beneficiul ratat) să poată fi transferată în sarcina debitorului consumator cu titlu de compensație pentru rambursarea anticipată a capitalului împrumutat.

3. Calibrarea valorică a comisionului de rambursare anticipată, ca preț al unor servicii ancilare

3.1. Plafoane legale incidente în materia comisionului de rambursare anticipată a creditelor B2C

Exercițiul dreptului potestativ al consumatorului de rambursare anticipată (de a opta pentru executarea anticipată, înainte de scadență, a unora dintre obligațiile de plată care îi incumbă în temeiul contractului de credit) este posibil în orice moment, fără a putea fi condiționat de plata unei anumite sume minime sau de un anumit număr de rate. Conform art. 66 din O.U.G. nr. 50/2010, modificată cel mai recent prin O.U.G. nr. 15/2024 privind administratorii de credite și cumpărătorii de credite, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative privind contractele de credit pentru consumatori (modificări care nu au vizat și textul art. 66), consumatorul poate lua decizia liberării integrale sau parțiale anticipate din obligațiile sale de plată, beneficiind în aceste situații de o reducere a costului total al creditului „constând în dobânda și costurile aferente perioadei dintre data rambursării anticipate și data prevăzută pentru încetarea contractului de credit”, iar creditorul profesionist nu se poate opune rambursării anticipate invocând pretextul neachitării anterioare a unui anumit număr de rate (sau, în alți

termeni, pretextând sub aspectul obligativității parcurgerii unei secvențe minime din termenul contractual de rambursare).

Conform prevederilor art. 29 alin. (2) din Directiva 2023/2225 aplicabilă creditelor de consum, „Statele membre se asigură că, în cazul rambursării anticipate, creditorul are dreptul la o compensație echitabilă și justificată în mod obiectiv pentru eventualele costuri legate direct de rambursarea anticipată, cu condiția ca rambursarea anticipată să intervină într-o perioadă în care rata dobânzii aferente creditului este fixă. Compensația menționată la primul paragraf nu depășește 1 % din valoarea creditului care face obiectul rambursării anticipate în cazul în care perioada dintre rambursarea anticipată și data convenită pentru încetarea contractului de credit este mai mare de un an. În cazul în care perioada respectivă nu este mai mare de un an, compensația nu depășește 0,5 % din valoarea creditului care face obiectul rambursării anticipate”. **Nu poate fi percepută o compensație pentru ratarea perceperii dobânzii variabile** în intervalele temporale eliminate ca urmare a rambursării anticipate a creditului pentru consum (doar în cazul stipulării unei rate fixe a dobânzii putându-se calcula în manieră transparentă eventualul beneficiu ratat, pe când, în cazul perceperii dobânzii variabile, estimarea transparentă și obiectivă sau anticiparea manierei/trendului ascendent ori descendent în care aceasta ar fi fluctuat este imposibilă, având potențialul de a-l prejudicia pe debitorul consumator, căruia i s-ar solicita o compensație în acest caz).

Reiterăm remarca potrivit căreia textul din actul normativ unional „mulinează”, în realitate, dispoziții care vizează, mai întâi, nivelul plafonat al comisionului/prețului serviciilor ancilare (de reemitere a graficului de rambursare etc.) conexe rambursării anticipate, cu prevederi care par să autorizeze pentru creditor compensarea beneficiului nerealizat în forma dobânzii neîncasate pentru sumele restituite anticipat, dar numai dacă clauzele contractuale au stipulat perceperea unei dobânzi fixe pentru respectivul interval temporal.

3.2. Compensația datorată creditorului profesionist pentru rambursare anticipată versus perceperea comisionului aplicat asupra sumelor rambursate: delimitări quasi-fastidioase

Cu riscul de a recurge la truisme, reamintim că, în pofida derapajelor terminologice indezirabile regăsite în cuprinsul actelor normative unionale ori din dreptul național (legiuitorul european, ca și cel național, manifestând tendința de a desemna frecvent prin termenul „compensație” comisionul perceput pentru servicii ancilare corelate recalibrării raporturilor contractuale de creditare ca urmare a rambursării anticipate), o falie substanțială separă cele două mecanisme, departe de a fi interșanjabile. Dacă o analizăm sub aspectul obiectului său, clauza care prevede comisionul de rambursare anticipată (plafonat la 0,5 %, respectiv la 1% x suma rambursată anticipat, în funcție de durata contractului de credit) implică o contraprestație pentru serviciile ancilare (cu caracter oneros) prestate

consumatorului în ipoteza rambursării anticipate, cum ar fi reemiterea unui nou grafic de rambursare, care să consemneze opțiunea consumatorului de menținere a valorii ratei lunare și diminuare a perioadei de creditare inițiale ori, dimpotrivă, de diminuare a valorii ratei lunare și de conservare a perioadei de creditare inițiale (fiind posibilă și varianta diminuării simultane, la cererea debitorului, a valorii ratei lunare și a perioadei de creditare inițiale, corespunzător sumelor restituite anticipat, anterior scadenței aplicabile executării obligației de plată). Un serviciu ancilar conex ar putea consta în eliberarea exemplarelor din documentația care atestă pentru debitor stingerea raporturilor de creditare ca urmare a rambursării integrale înainte de scadență. Dimpotrivă, în mod ostensibil, eventuala compensare a creditorului pentru beneficiul nerealizat ar urma să acopere pentru acesta cel mult valoarea dobânzii fixe ratate ca urmare a „amputării” intervalului temporal pe durata căruia raporturile de creditare s-ar fi menținut în varianta executării la scadență a obligațiilor și, deci, în absența unei rambursări anticipate.

3.3. Situația în dreptul român

3.3.1. *Prohibirea aplicării unei compensații pentru rambursarea anticipată a creditului pentru investiții imobiliare*

Astfel cum am menționat în paragrafele precedente, potrivit dispozițiilor art. 40 alin. (3) din O.U.G. nr. 52/2016, modificată cel mai recent prin O.U.G. nr. 15/2024 (care, însă nu a implicat modificarea ori reajustarea textului art. 40), „Creditorul nu are dreptul să aplice penalizări, să perceapă compensație sau orice alte costuri de la consumator în cazul rambursării anticipate”. De asemenea, în secțiunea nr. 9 din Partea B a FEIS (Fișa Europeană de Informații Standardizate, remisă consumatorului la momentul formării contractului) care tratează obligația de informare (și exigențele formalismului informativ) ce incumbă creditorului profesionist în raporturile cu consumatorul, pentru a clarifica debitorului condițiile în care poate rambursa creditul anticipat, integral sau parțial, se specifică faptul că „În secțiunea cu privire la costurile de lichidare, creditorul informează consumatorul că, în cazul rambursării anticipate, nu plătește compensație”, ceea ce confirmă ineficacitatea juridică absolută care atinge *de plano* eventualele clauze B2C care ar introduce, în contractele de credit pentru investiții imobiliare, specificații privind dreptul creditorului la compensarea beneficiului „ratat” ca urmare a neîncasării dobânzii pentru sumele recuperate anticipat.

3.3.2. *Inaplicabilitatea unei compensații în ipotezele rambursării anticipate ale creditului de nevoi personale și a altor specii de credit pentru consum*

Cu excepția notabilă a rambursării descoperitului de cont în cadrul facilității de *overdraft* (în perimetrul căreia, cât timp nu intervine denunțarea unilaterală ori epuizarea duratei contractuale/termenului extinctiv, rambursările anticipate

alimentează în flux continuu capitalul disponibil pentru debitor), textele O.U.G. nr. 50/2010 privind contractele de credit pentru consumatori, chiar și posterior modificărilor aduse prin O.U.G. nr. 15/2024 (care nu au atins textele relative la rambursarea anticipată), păstrează tonalitatea favorabilă percepției unei compensații pentru rambursarea anticipată, pe care însă o temperează, cantonând-o între anumite limite legale.

Textul art. 66 alin. (1) din O.U.G. nr. 50/2010, modificările ulterioare postulează dreptul debitorului consumator de a se elibera anticipat, în orice stadiu al raporturilor contractuale („în orice moment”) de obligațiile de plată ce îi revin, circumstanțe în care consumatorul va avea „dreptul la o reducere a costului total al creditului, această reducere constând în dobânda și costurile aferente perioadei dintre data rambursării anticipate și data prevăzută pentru încetarea contractului de credit”. În alin. (2) al articolului menționat, se evidențiază imposibilitatea condiționării dreptului debitorului consumator de a rambursa anticipat capitalul împrumutat de plata unei sume minime sau de un anumit număr de rate achitate anterior.

Discuția asupra validității clauzelor compensatorii este alimentată de prezența tonalității permissive în formularea textului art. 67, care însă se referă, în pofida terminologiei utilizate (termenul de „compensație”, inclusiv în sintagma „compensație echitabilă” fiind recurent în textul menționat) **nu la compensarea pentru creditor a elementelor din categoria *lucrum cessans* ori a beneficiului nerealizat, ci la comisionul perceput** pentru reajustarea/reemiterea graficului de rambursare ori, în cazul rambursării integrale, eliberarea documentației care atestă încetarea/stingerea raporturilor contractuale, **comisionul menționat fiind perceput ca o contraprestație pentru serviciile ancilare cu caracter oneros prestate consumatorului în ipoteza rambursării anticipate**, cum ar fi, de pildă, în cazul rambursării parțiale, reemiterea unui nou grafic de rambursare, care să surprindă adecvat opțiunea consumatorului între paletarul versiunilor de continuare a raporturilor contractuale, relative la „(a) menținerea valorii ratei lunare și diminuarea perioadei de creditare inițiale; (b) diminuarea valorii ratei lunare și menținerea perioadei de creditare inițiale; (c) diminuarea valorii ratei lunare și diminuarea perioadei de creditare inițiale”. În alin. (3) al art. 67 din O.U.G. nr. 50/2010 se specifică obligativitatea stabilirii, de către creditorul profesionist care ar intenționa perceperea compensației, a unei metodă de calcul al compensației care să fie „clară și ușor verificabilă” și pe care „o va face cunoscută consumatorului din stadiul precontractual.”

Excepțiile sunt enumerate în art. 68 din O.U.G. nr. 50/2010, care interzice perceperea unor sume compensatorii pentru rambursare anticipată în cazurile enumerate: „(a) rambursarea a fost realizată ca urmare a executării unui contract de asigurare care are drept scop asigurarea riscului de neplată; (b) contractul de credit este acordat sub forma «descoperitului de cont»; (c) rambursarea anticipată intervine într-o perioadă în care rata dobânzii aferente creditului nu este fixă”.

Problematică rămân prevederile art. 69 din O.U.G. nr. 50/2010, care prevăd o prohibiție generală: „Orice compensație nu poate depăși cuantumul dobânzii pe care consumatorul ar fi plătit-o în perioada dintre rambursarea anticipată și data convenită pentru încetarea contractului de credit”. Apreciem că, în pofida aparentei aplicări a textului normativ la situațiile încasării unei veritabile compensații pentru beneficiul nerealizat de creditor (sub forma dobânzilor fixe/fructelor civile), prevederile legale temperează nivelul compensației solicitate debitorului consumator, pentru a nu transforma mecanismul compensatoriu într-o sursă de îmbogățire fără justă cauză.

În perimetrul creditelor pentru consum, intervin prevederile limitative ale art. 29 alin. (4) și (5) din Directiva 2023/2225, care prevăd:

„(a) creditorul are dreptul la compensația menționată la alineatul (2) numai cu condiția ca valoarea rambursării anticipate să depășească pragul prevăzut în dreptul intern, care nu poate depăși 10.000 EUR pe parcursul niciunei perioade de 12 luni; (b) creditorul poate pretinde în mod excepțional o compensație mai mare dacă poate dovedi că prejudiciul suferit ca urmare a rambursării anticipate depășește cuantumul stabilit în conformitate cu alineatul (2). În cazul în care compensația solicitată de creditor depășește prejudiciul suferit efectiv ca urmare a rambursării anticipate, consumatorul are dreptul la o reducere corespunzătoare. În acest caz, prejudiciul constă în diferența dintre rata dobânzii aferente creditului convenită inițial și rata dobânzii la care creditorul poate da cu împrumut pe piață cuantumul care face obiectul rambursării anticipate la momentul rambursării respective și ia în considerare efectul rambursării anticipate asupra costurilor administrative.

(5) Compensația menționată la alineatul (2) și la alineatul (4) litera (b) nu depășește în niciun caz cuantumul dobânzii pe care consumatorul ar fi plătit-o în perioada dintre rambursarea anticipată și data convenită pentru încetarea contractului de credit”.

În analiza textului din actul normativ unional, remarcăm obligativitatea reducerii cuantumului compensației (prin „amputarea” efectelor clauzei contractuale care prevede dreptul creditorului la compensație) în ipotezele depășirii „prejudiciului suferit efectiv ca urmare a rambursării anticipate”. Reiterăm precizările deja antamate, în legătură cu confuzia indusă în actul normativ, între acoperirea prejudiciului efectiv (*damnum emergens*) înregistrat de către creditor prin neexecutarea/executarea neconformă de către debitor a unei/unor obligații de sorginte contractuală/extracontractuală care îi incumbă și, pe celălalt versant, acoperirea beneficiului nerealizat ca urmare a ratării dobânzii fixe, doar acest element (*lucrum cessans*) făcând în realitate obiectul clauzei (potențial abuzive) de compensație pentru rambursare anticipată. Dacă părțile au dorit să evalueze anticipat prejudiciul efectiv pe care o eventuală neexecutare la termen/la scadență a obligațiilor contractuale care incumbă debitorului l-ar atrage pentru creditor, respectiva

stipulație ar fi avut natura unei clauze penale (părțile ar fi recurs la stipularea de dobânzi penalizatoare etc.). Considerăm că, sub titulatura de „prejudiciu efectiv” generat ca urmare a rambursării anticipate, legiuitorul european vizează elementul genuin al beneficiului nerealizat, impunând condiția ca întinderea acestuia să fie apreciată pe considerente obiective, neutre, transparente, corelate cu maniera efectivă în care respectivele sume ar fi putut fi revalorificate de către creditor, menționându-se că „prejudiciul” (în realitate, beneficiul nerealizat) constă pentru creditor în „diferența dintre rata dobânzii aferente creditului convenită inițial și rata dobânzii la care creditorul poate da cu împrumut pe piață cuantumul care face obiectul rambursării anticipate la momentul rambursării respective”.

4. Transparența obiectului clauzelor care obligă consumatorul la plata compensației de rambursare anticipată

Absența caracterului transparent¹⁰ al obiectului clauzelor care stipulează obligația consumatorului de a achita creditorului o compensație pentru rambursarea anticipată va permite debitorului să atace validitatea (opozabilitatea *inter partes*/eficacitatea) prevederilor contractuale „obscure”, în ideea eliminării acestor clauze abuzive din cuprinsul contractului de adeziune¹¹. După cum s-a argumentat de către autorii care au alocat atenție acestei problematici¹², transparența clauzelor B2C poate fi decelată ori secvențiată pe cel puțin trei paliere, primul dintre acestea fiind reprezentat de caracterul inteligibil (sub aspect gramatical și lingvistic) al textului propus lui *adherens* (i), iar palierul secund materializându-se în transparența obiectului clauzei sub aspectul implicațiilor sale economice în patrimoniul consumatorului (ii). Nu doar că nu este suficient ca textul clauzei concepute de *proferens* să fie comprehensibil prin prisma sensului gramatical și al accepțiunii lingvistice, ci este indispensabil ca acesta să atingă nivelul de transparență care să permită consumatorului clarificarea reverberațiilor economice determinante¹³, aspect evidențiat cu o recurență dezarmantă în jurisprudența CJUE¹⁴. De pildă, în

¹⁰ Emilia Mišćenić, Piotr Tereszkiewicz, Marta Infantino, „The Interplay Between the CJEU and National Courts in the Case Law on Unfair Contract Terms in Foreign Currency Loans: A Comparative Overview”, *European Review of Contract Law*, vol. 19, nr. 4, 2023, pp. 346-374, <https://doi.org/10.1515/ercl-2023-2021>.

¹¹ Francisco De Elizalde, „Partial Invalidity for Unfair Terms? CJEU in Abanca – C-70 & 179/17”, *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 8, nr. 4, 2019, pp. 147-149.

¹² Marco B.M. Loos, „Crystal Clear? The Transparency Requirement in Unfair Terms Legislation”, *European Review of Contract Law*, vol. 19, nr. 4, 2023, pp. 281-299, <https://doi.org/10.1515/ercl-2023-2018>, accesat în 18.05.2024.

¹³ *Idem*, p. 287.

¹⁴ CJUE, dec. din 30 apr. 2014, în cauza C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282 (Kásler); CJUE, dec. din 26 febr. 2015, în cauza C-143/13, ECLI:EU:C:2015:127 (Matei); CJUE, dec. din 23 apr. 2015, în cauza

perimetrul contractelor de adeziune având ca obiect prestarea unor servicii B2C pe termen mediu sau lung, consumatorul nu se poate aștepta ca profesionistul să prevadă cu precizie maniera în care prețul serviciilor va fluctua (împrumutând un trend ascendent ori descendent) pe durata raporturilor contractuale, însă este îndreptățit să i se descrie în cuprinsul contractului mecanismul de calcul folosit pentru calcularea unor modificări unilaterale ale prețului, astfel încât natura obiectivă a acestor modificări survenite pe parcurs să poată fi apreciată.

Ocupând poziția terțiară în clasificarea nivelurilor de transparență¹⁵ pe care clauzele contractului de adeziune B2C trebuie să le îmbrace, „transparența formală” se alătură celei substanțiale¹⁶, pentru a contura exigențele aplicabile prevederilor contractuale formulate de *proferens*, care nu doar că trebuie să își redacteze prevederile contractuale într-o manieră clară, recurgând la un limbaj inteligibil¹⁷, dar și să ofere consumatorului posibilitatea de a examina¹⁸ termenii contractuali¹⁹ în integralitatea acestora, în etapa precontractuală²⁰, pentru a se

C-96/14, ECLI:EU:C:2015:262 (Van Hove); CJUE, dec. din 20 sept. 2017, în cauza C-186/16, ECLI:EU:C:2017:703 (Andriuc); CJUE, dec. din 20 sept. 2018, în cauza C-51/17, ECLI:EU:C:2018:750 (OTP Bank/Ilyés and Kiss); CJUE, dec. din 5 iun. 2019, în cauza C-38/17, ECLI:EU:C:2019:461 (GT/HS); CJUE, dec. din 3 martie 2020, în cauza C-125/18, EU:C:2020:138 (Gómez del Moral Guasch); CJUE, dec. din 16 iul. 2020, în cauzele reunite C-224/19 și C-259/19, ECLI:EU:C:2020:578 (Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria); CJUE, dec. din 12 ian. 2023, în cauza C-395/21, ECLI:EU:C:2023:14 (clauze netransparente de stabilire a modalității de calcul a cuantumului onorariului pentru servicii avocațiale).

¹⁵ Fabrizio Esposito, Mateusz Grochowski, „The Consumer Benchmark, Vulnerability, and the Contract Terms Transparency: A Plea for Reconsideration”, *European Review of Contract Law*, vol. 18, nr. 1, 2022, pp. 1-31, <https://doi.org/10.1515/ercl-2022-2035>; Juanita Goicovici, „Consumatorul aparent și profesionistul veritabil: frontierele (volutele) noțiunii de «consumator»”, în Adriana Almășan, Ioana Vârsta, Cristina Elisabeta Zamșa (coord.), *In honorem Flavius Antoniu Baias. Aparența în drept*, Ed. Hamangiu, București, 2021, vol. 2, pp. 727-752.

¹⁶ Joasia Luzak, Mia Junuzović, „Blurred Lines: Between Formal and Substantive Transparency in Consumer Credit Contracts”, *Journal of EU Consumer and Market Law* nr. 3/2019, pp. 97-107.

¹⁷ Mónika Józson, „Judicial governance by unfair contract terms law in the EU: Proposal for a New Research Agenda for Policy and Doctrine”, *European Review of Private Law*, vol. 28, nr. 4, 2020, pp. 909-930; Mónika Józson, „Unfair contract terms law in Europe in times of crisis: Substantive justice lost in the paradise of proceduralisation of contract fairness”, *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 6, nr. 4, 2017, pp. 157-166.

¹⁸ Marco B.M. Loos, *op. cit.*, p. 290.

¹⁹ Gert Straetmans, „Misleading practices, the consumer information model and consumer protection”, *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 5, nr. 5, 2016, pp. 199-210; Melvin Tjon Akon, „The Unfairness of Personalised Price Terms in Consumer Credit Products”, *European Review of Contract Law*, vol. 20, nr. 1, 2024, pp. 77-104, <https://doi.org/10.1515/ercl-2024-2003>.

²⁰ Bram Duivenvoorde, „The Upcoming Changes in the Unfair Commercial Practices Directive: A Better Deal for Consumers?”, *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 8, nr. 6, 2019, pp. 219-228; Pablo Fernández Carballo-Calero, „Aggressive Commercial Practices in the Case Law of EU Member States”, *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 5, nr. 6, 2016, pp. 255-261.

familiariza cu condițiile contractuale²¹ și a decide asupra contractării după parcurgerea efectivă a conținutului acestora²². Reamintim, în acest context, că transparența formală se apreciază inclusiv prin prisma accesibilității²³ termenilor contractuali pentru consumator, pentru consultarea acestora în etapa precontractuală²⁴.

Aplicând aceste aserțiuni în materia clauzelor care consacră dreptul creditorului profesionist la compensație pentru rambursarea anticipată a capitalului împrumutat, reținem că acestea pot fi atacate prin prisma caracterului abuziv nu doar sub aspectul dezechilibrului economic²⁵ pe care l-ar genera, „sanționând” consumatorul debitor pentru executarea voluntară anticipată a obligației sale, dar pot fi invalidate inclusiv pentru neîntreținerea elementelor de transparență indispensabile.

Merită reiterată precizarea că, în materia creditelor de investiții imobiliare, legislația națională conține prevederi prohibitive la adresa eventualelor clauze de compensare a beneficiului ratat de creditorul profesionist ca urmare a rambursării anticipate, inserând pe „lista neagră” a clauzelor abuzive astfel de dispoziții contractuale, ceea ce dispensează instanțele de necesitatea investigării nivelului de transparență formală și/sau substanțială al clauzei litigioase; o asemenea analiză se va întreprinde, însă, în perimetrul clauzelor care gestionează compensația de rambursare anticipată a creditelor pentru consum (exceptând facilitățile de *overdraft*).

²¹ Juanita Goicovici, „Fațetele bunei-credințe a profesionistului în evaluarea clauzelor abuzive din contractele de credit încheiate de consumatori”, în Adriana Almășan, Flavius-Antoniou Baias, Bogdan Dumitrache, Ioana Vârsta, Cristina Elisabeta Zamșa (coord.), *In honorem Corneliu Bîrsan. Ius est ars boni et aequi*, Tomul II, Ed. Hamangiu, București, 2023, pp. 497-527; Juanita Goicovici, GOICOVICI JUANITA, *Dreptul relațiilor dintre profesioniști și consumatori*, Ed. Hamangiu, București, 2022, pp. 118-120.

²² Juanita Goicovici, *Creditele pentru consum și de investiții imobiliare. Comentarii și explicații*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, pp. 94-112.

²³ Juanita Goicovici, „L’Inefficacité Des Clauses Vexatoires Dans Le Nouveau Code Civil Roumain”, *Curentul Juridic*, vol. 49, 2012, pp. 86-96.

²⁴ Marco B.M. Loos, *op. cit.*, p. 291. Autorul citat menționează, cu titlu de exemplu, că nu întrunește aceste exigențe de transparență formală un text ilizibil datorită dimensiunilor caracterelor utilizate pentru redactarea sa (a) ori includerea termenilor contractuali într-un document furnizat consumatorului într-un format digital care un se deschide corect, nepermițând consumatorului să îl lectureze (b), cazul în care caracterele utilizate devin ilizibile datorită absenței de contrast cu fondul utilizat (c) ori cazul în care i se solicită consumatorului, în faza precontractuală, să acceseze prin eforturi proprii termenii generali de contractare care nu îi sunt puși la dispoziție spre consultare de către *proferes*, ci consumatorul este invitat să inițieze demersuri proprii pentru a identifica manierele disponibile pentru accesarea acestor termeni (d).

²⁵ Juanita Goicovici, „Elementele constitutive ale practicilor comerciale neloiale în relațiile cu consumatorii”, *Studia Universitatis Babeș Bolyai-Iurisprudentia*, vol. 61, nr. 3, 2016, pp. 88-100; Juanita Goicovici, „Clauze abuzive versus clauze lezionare în contractele consumatorilor”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai-Iurisprudentia* vol. 59, nr. 4, 2014, pp. 83-98.

5. Argumentul desprins din stipularea termenului contractual în beneficiul ambelor părți contractuale

Mecanismul termenului, modalitate a actului juridic (în accepțiunea de eveniment a cărui producere este certă, fără ca momentul producerii să fie stabilit în mod necesar, calendaristic) care ar fi stipulat în interes reciproc ori, după caz, pentru interese antagonice, iar nu convergente (stipularea termenului contractual atât în interesul creditorului, cât și al debitorului), iar nu în interesul exclusiv al uneia dintre părți, „blochează” pentru cealaltă parte posibilitatea renunțării la beneficiul termenului (prerogativa potestativă astfel decelată subzistând doar în ipotezele stabilirii termenului în interesul exclusiv al uneia din părțile raportului obligațional). Acest truism se materializează inclusiv în perimetrul termenului stipulat în contractele de împrumut de consumație asupra bunurilor consumptibile fungibile, cum sunt sumele de bani, rămânând de decelat elementele prin care termenul de rambursare a capitalului împrumutat ar fi stipulat, concomitent, în interesul debitorului, care nu va fi confruntat cu o solicitare de plată anterioară intervenirii scadenței, precum și în interesul creditorului, căruia scurgerea timpului îi alimentează elementele de activ patrimonial sub forma perceperii de dobânzi/fructe civile produse de bunul frugifer (capitalul împrumutat). O atare compartimentare intră însă în coliziune mai mult sau mai puțin „frontală” cu dezideratul executării voluntare a obligației de rambursare, precum și cu principiul imuabil al interzicerii penalizării/sanționării debitorului pentru inițiativa executării anticipate a obligațiilor sale anterior scadenței.

Elementul de diferențiere pare să fie forjat dinspre taxonomia elementelor contractuale accidentale (condiția și termenul – modalități ale actului juridic) care afectează executarea unor obligații în obiectul cărora termenul este „incorporat” cu rangul de element determinat (precum în cazurile, de pildă, ale prestării serviciilor de *catering*, transport special de bunuri/persoane asociate organizării unui eveniment la un termen selectat calendaristic și privit de părți ca element crucial ori indispensabil al acordului de voințe, caz în care executarea la termen/respectarea scadenței coincide cu însăși esența obiectului obligației, iar simpla întârziere va echivala cu o neexecutare totală). Poate fi însă privită scadența plății ratelor în perimetrul creditării B2C ca determinantă și esențială pentru creditorul profesionist, încât să se poată prezuma că simpla ratare a scadenței ar echivala cu o neexecutare completă a obligației de plată, iar virarea sumei posterior scadenței în contul din care sunt retrase ratele de credit lunare să echivaleze cu o neexecutare propriu-zisă a obligației de plată? Apreciem că numai dacă răspunsul la o asemenea interogație ar fi putut fi pozitiv, termenul de rambursare a ratelor lunare ar fi putut fi privit ca fiind stipulat în interesul similar ca importanță al ambelor părți.

În realitate, interesul predominant al stipulării termenului de rambursare revine debitorului consumator, pentru a nu se confrunta cu o executare silită²⁶ anticipată, iar interesul creditorului profesionist de a menține durata/termenul convenit inițial pentru generarea fructelor civile/dobânzilor aplicate asupra capitalului intervine într-un plan secund, dat fiind faptul că recuperarea anticipată a sumelor nu echivalează nicidecum cu o neexecutare a obligațiilor debitorului, ci îi va permite creditorului să realoce sumele respective în investiții/activități de creditare, refructificându-le odată reintrate în patrimoniul său.

6. Permisivitate contestabilă: o analiză critică a dispozitivului deciziei CJUE din 14 martie 2024 în cauza *VR Bank Ravensburg-Weingarten*

Debutând cu precizarea că impactul deciziei Camerei a 5-a a CJUE în cauza *VR Bank Ravensburg-Weingarten* se restrânge la ipotezele existenței, în dreptul național al statelor membre, a unor prevederi legale exprese care să autorizeze perceperea unui comision de rambursare anticipată, urmează a nu prezenta importanță, dacă ne-am mulțumi cu o interpretare literală a deciziei CJUE în cauza *VR Bank Ravensburg-Weingarten*, zona din care provin respectivele mecanisme de compensare, cea a dreptului civil/comercial clasic, construit pe principii voluntariste ori cea a dreptului specific raporturilor consumeriste, de inegalitate conjuncturală.

Elementul care poate provoca îngrijorare este însă cel al „importului” unui mecanism specific raporturilor civile de creditare pentru a fi „transplantat” într-un areal neprielnic, cel al raporturilor (din start, dezechilibrate) specifice creditării B2C, caracterizat nu prin postura de egalitate (inclusiv în termenii puterii de negociere) a partenerilor contractuali, ci prin vulnerabilitatea²⁷ accentuată a poziției contractuale a debitorului consumator²⁸.

În teza secundară a dispozitivului hotărârii CJUE pronunțate în cauza C-536/22, în interpretarea prevederilor art. 25 alin. (3) din Directiva 2014/17, se reține că, pentru evaluarea compensației la care ar fi îndreptățit creditorul pentru acoperirea beneficiului nerealizat ca urmare a rambursării anticipate, un element determinat va fi cel al pierderii financiare suportate de creditor, materializate în dobânzile contractuale reziduale care nu vor mai fi percepute; se menționează totodată limitele care rezultă din caracterul echitabil al compensației („cu condiția să fie vorba despre o compensație echitabilă și obiectivă”) și din principiul interzicerii penalizării consumatorului pentru executarea voluntară anticipată a obligației sale, respectiv plafonarea compensației la nivelul pierderii financiare corelative încetării curgerii dobânzilor asupra capitalului ori a secvențelor din capitalul împrumutat restituite anticipat.

²⁶ Nicolae-Horia Țiț, „Încuviințarea executării silite a debitorului consumator-exigențe europene, realități naționale”, *Analele Științifice ale Universității Alexandru Ioan Cuza din Iași, seria Științe Juridice*, vol. 66, nr. 2, 2020, pp. 91-110.

²⁷ Jérôme Julien, *Droit de la consommation*, 3e édition, L.G.D.J., Paris, 2019, pp. 362-384.

²⁸ Juanita Goicovici, *Dicționar de dreptul consumului*, C.H. Beck, București, 2010, pp. 84-102.

Apreciem că implicațiile practice ale deciziei sunt mai puțin salutare, dată fiind suprapunerea inevitabilă dintre aplicarea compensației și efectul punitiv latent ori efectul descurajant pe care l-ar avea asupra intenției debitorului consumator de a-și onora anticipat obligațiile de plată (motivație care adesea implică eforturi de economisire pe intervale medii sau ample de timp). Dacă, în matricea factuală furnizată în cauza C-536/22 spre exemplificare, creditorul bancar va putea percepe o compensație de aproximativ 30.000 euro în contextul recuperării integrale anticipate a capitalului împrumutat (de aproximativ 240.000 euro) în primele luni de la data contractării creditului (context în care creditorul bancar poate realoca suma recuperată către direcții de investiție/creditare cel puțin la fel de profitabile), dezideratul interzicerii penalizării debitorului pentru executarea anticipată rămâne pur virtual, compensația încasată de creditor având efectul contrar, al unui element vizibil sancționator. Or, o atare sancționare s-ar putea justifica în relațiile B2B ori C2C, îndeosebi în materia serviciilor care, prestate anticipat, bulversează expectanțele economice ori logistice ale creditorului obligației, executarea obligației înaintea scadenței echivalând cu o veritabilă neexecutare. Credem că nu poate fi aplicat un raționament similar în perimetrul contractelor de credit B2C, iar executarea anticipată a obligațiilor de plată care incumbă debitorului consumator se analizează, conform prevederilor art. 10 alin. (3) lit. (k), art. 11 alin. (2) lit. (k) și art. 29 alin. (1) din Directiva 2023/2225, într-un drept al debitorului, iar nu într-o neexecutare propriu-zisă a obligațiilor sale.

În teza finală a paragrafului terțiar din dispozitivul deciziei CJUE în cauza C-536/22 se reamintește că „Directiva 2014/17 nu impune ca un astfel de calcul să țină seama de modul în care creditorul utilizează efectiv quantumul rambursat anticipat”, precizare care, la rândul său, complică analiza asupra soluției interpretative reținute, întrucât, în opinia noastră, în cazul creditorilor profesioniști, pentru capitalul rambursat anticipat de către debitorii consumatori, ar trebui să se opereze cu prezumția (relativă, în cea mai temperată versiune) fructificării fluide și rapide a sumelor recuperate anticipat (ceea ce s-ar traduce, de cele mai multe ori, în prezumarea relativă a inexistenței unui beneficiu ratat a cărui acoperire să fie necesară printr-o compensație alocată creditorului profesionist). În toate cazurile, apreciem că rămâne în sarcina creditorului bancar să dovedească nu doar întinderea, ci însăși existența „prejudiciului” constând în beneficiul ratat al dobânzii (în realitate a elementului *lucrum cessans*) pentru sumele încasate anticipat din inițiativa debitorului.

7. Concluzii

În pofida aparentelor similitudini prin prisma premiselor analizei, apreciem că argumentele care ar putea fi înaintate în perimetrul contractului civil de împrumut de bunuri consumptibile/fungibile, în ipotezele care presupun rambursarea

anticipată, integrală sau parțială a capitalului împrumutat, pentru a valida pretențiile creditorului la compensarea beneficiului nerealizat ca urmare a sistării curgerii dobânzii asupra sumelor recuperate nu se pot regăsi în materia împrumuturilor bancare B2C.

În opinia noastră, direcția de interpretare imprimată de judecătoria CJUE prin decizia pronunțată în cauza *VR Bank Ravensburg-Weingarten* este dezechilibrată, într-o exprimare eufemistică, întrucât edulcorează excesiv pericolul reprezentat de această versiune permisivă de tratament juridic aplicat clauzelor din contractele de adeziune care ar stipula dreptul creditorului profesionist de a percepe un comision (într-un quantum deloc neglijabil, substanțial) pentru rambursarea anticipată a sumelor împrumutate ori, în alți termeni, pentru executarea voluntară (anterior scadenței stabilite) de către debitorul consumator a obligației sale de plată a capitalului cu care a fost creditat. „Pulverizând” până la dispariție sau anihilând în mod ostensibil dreptul debitorului de rambursare anticipată, această variantă interpretativă împrumută accente inadecvate, întrucât atrage dinspre teritoriul dreptului civil clasic mecanisme juridice improprii raporturilor consumeriste, compromițând însăși pertinenta importului normativ menționat.

Deși varianta interpretativă permisivă ar putea fi confirmată pe suportul dispozițiilor art. 25 alin. (3) prima și a treia teză din Directiva 2014/17 privind creditele pentru consum, din care reiese că statele membre „pot prevedea” condiții specifice privind compensația datorată creditorului pentru rambursarea anticipată, iar, pe un al doilea palier al argumentației, din secțiunea 9 a modelului de FEIS care figurează în partea A din anexa II la Directiva 2014/17 reiese că creditorului profesionist nu i-ar fi *de plano* refuzată posibilitatea inserării unor clauze de adeziune care să prevadă dreptul său la compensație, sub condiția menținerii unui nivel corespunzător de transparență substanțială și formală (menționând suma forfetară datorată de consumator cu titlu de compensație de rambursare anticipată sau, dacă nu este posibil, stipulând metoda de calcul al compensației de rambursare anticipată), apreciem că o variantă mai rezervată de interpretare privind validitatea clauzelor privitoare la compensația de rambursare anticipată este indispensabilă pentru evitarea compromiterii principiului care interzice pedepsirea ori sancționarea consumatorului pentru executarea anticipativă a obligațiilor sale de plată.

BIBLIOGRAFIE:

1) ARROYO AMAYUELAS ESTHER, „A Third Directive on Consumer Credit”, *European Review of Contract Law*, vol. 20, nr. 1, 2024, pp. 1-24, <https://doi.org/10.1515/ercl-2024-2001>;

- 2) DE ELIZALDE FRANCISCO, „Partial Invalidity for Unfair Terms? CJEU in Abanca – C-70 & 179/17”, *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 8, nr. 4, 2019, pp. 147-149;
- 3) DUIVENVOORDE BRAM, „The Upcoming Changes in the Unfair Commercial Practices Directive: A Better Deal for Consumers?”, *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 8, nr. 6, 2019, pp. 219-228;
- 4) ESPOSITO FABRIZIO, GROCHOWSKI, MATEUSZ, „The Consumer Benchmark, Vulnerability, and the Contract Terms Transparency: A Plea for Reconsideration”, *European Review of Contract Law*, vol. 18, nr. 1, 2022, pp. 1-31, <https://doi.org/10.1515/ercl-2022-2035>;
- 5) FERNÁNDEZ CARBALLO-CALERO PABLO, „Aggressive Commercial Practices in the Case Law of EU Member States”, *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 5, nr. 6, 2016, pp. 255-261;
- 6) GINESTRI MADDALENA, „Equality or Superiority of the Weak Party? Consumer Protection and the Issues at Stake”, *European Review of Contract Law*, vol. 19, nr. 4, 2023, pp. 375-393, <https://doi.org/10.1515/ercl-2023-2022>;
- 7) GOICOVICI JUANITA, „Fațetele bunei-credințe a profesionistului în evaluarea clauzelor abuzive din contractele de credit încheiate de consumatori”, în Adriana Almășan, Flavius-Antoniou Baias, Bogdan Dumitrache, Ioana Vârsta, Cristina Elisabeta Zamșa (coord.), *In honorem Corneliu Bîrsan. Ius est ars boni et aequi*, Tomul II, Ed. Hamangiu, București, 2023, pp. 497-527;
- 8) GOICOVICI JUANITA, *Dreptul relațiilor dintre profesioniști și consumatori*, Ed. Hamangiu, București, 2022;
- 9) GOICOVICI JUANITA, „Consumatorul aparent și profesionistul veritabil: frontierele (volutele) noțiunii de «consumator»”, în Adriana Almășan, Ioana Vârsta, Cristina Elisabeta Zamșa (coord.), *In honorem Flavius Antoniu Baias. Aparența în drept*, Ed. Hamangiu, București, 2021, vol. 2, pp. 727-752;
- 10) GOICOVICI JUANITA, „Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor contractuale în cazuistica recentă a CJUE și impactul acesteia asupra jurisprudenței naționale: schimbări palpabile sau implicare secvențială?”, *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Seria Științe Juridice*, Tomul LXVI/II, 2020, pp. 47-63;
- 11) GOICOVICI JUANITA, *Creditele pentru consum și de investiții imobiliare. Comentarii și explicații*, Ed. C.H. Beck, București, 2014;
- 12) GOICOVICI JUANITA, „Elementele constitutive ale practicilor comerciale neloiale în relațiile cu consumatorii”, *Studia Universitatis Babeș Bolyai-Iurisprudentia*, vol. 61, nr. 3, 2016, pp. 88-100;
- 13) GOICOVICI JUANITA, „Clauze abuzive versus clauze lezionare în contractele consumatorilor”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai-Iurisprudentia* vol. 59, nr. 4, 2014, pp. 83-98;

- 14) GOICOVICI JUANITA, „L’Inefficacité Des Clauses Vexatoires Dans Le Nouveau Code Civil Roumain”, *Curentul Juridic*, vol. 49, 2012, pp. 86-96;
- 15) GOICOVICI JUANITA, *Dicționar de dreptul consumului*, C.H. Beck, București, 2010;
- 16) JÓZON MÓNKA, „Judicial governance by unfair contract terms law in the EU: Proposal for a New Research Agenda for Policy and Doctrine”, *European Review of Private Law*, vol. 28, nr. 4, 2020, pp. 909-930;
- 17) JÓZON MÓNKA, „Unfair contract terms law in Europe in times of crisis: Substantive justice lost in the paradise of proceduralisation of contract fairness”, *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 6, nr. 4, 2017, pp. 157-166;
- 18) JULIEN JÉRÔME, *Droit de la consommation*, 3e édition, L.G.D.J., Paris, 2019;
- LOOS MARCO B.M., „Crystal Clear? The Transparency Requirement in Unfair Terms Legislation”, *European Review of Contract Law*, vol. 19, nr. 4, 2023, pp. 281-299, <https://doi.org/10.1515/ercl-2023-2018>;
- 19) LUZAK JOASIA, JUNUZOVIĆ MIA, „Blurred Lines: Between Formal and Substantive Transparency in Consumer Credit Contracts”, *Journal of EU Consumer and Market Law* nr. 3/2019, pp. 97-107;
- 20) MIŠČENIĆ EMILIA, TERESZKIEWICZ PIOTR, INFANTINO MARTA, „The Interplay Between the CJEU and National Courts in the Case Law on Unfair Contract Terms in Foreign Currency Loans: A Comparative Overview”, *European Review of Contract Law*, vol. 19, nr. 4, 2023, pp. 346-374, <https://doi.org/10.1515/ercl-2023-2021>;
- 21) STRAETMANS GERT, „Misleading practices, the consumer information model and consumer protection”, *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 5, nr. 5, 2016, pp. 199-210;
- 22) TJON AKON MELVIN, „The Unfairness of Personalised Price Terms in Consumer Credit Products”, *European Review of Contract Law*, vol. 20, nr. 1, 2024, pp. 77-104, <https://doi.org/10.1515/ercl-2024-2003>;
- 23) ȚIȚ NICOLAE-HORIA, „Încuviințarea executării silite a debitorului consumator-exigențe europene, realități naționale”, *Analele Științifice ale Universității Alexandru Ioan Cuza din Iași, seria Științe Juridice*, vol. 66, nr. 2, 2020, pp. 91-110.